

abstrakt | abstract ▷

Autor sa v príspevku venuje problému duplicitných zbierkových predmetov v múzejných zbierkach. Rozoberá problematiku z muzeologického hľadiska s tým, že konštatuje neželateľnosť tohto stavu. Stručne analyzuje hlavné príčiny vzniku duplicity v múzejných zbierkach a navrhuje opatrenia, ktorými je možné zabrániť ďalšiemu kumulovaniu problémov. Zároveň si však kladie otázku, ako riešiť už existujúce problémy a odpovedá, že najdôležitejším prvkom v náprave je príslušná zmena legislatívnych noriem. Autor vychádza zo slovenských legislatívnych rámcov a zo základnej premisy, že nie je možné muzealizovať celý svet t. j. kladie dôraz na selekciu takých a len takých potencionálnych zbierkových predmetov, ktoré zhodnocujú konkrétnu múzejnú zbierku. Duplicitné predmety za takéto nepovažuje, lebo do konkrétnej zbierky neprinášajú ďalšiu pridanú hodnotu.

The author deals with a problem of duplicate collection objects in museum collections. This paper analyzes problems from point of view of museum studies and it states that this condition is not wanted. The main causes of duplicity in the museum's collections are analyzed and measures that can prevent further accumulation of problems are proposed. At the same time, however, the author raises a question – how to solve problems, and answers that the most important element in redress is a relevant amendment of legislative norms. Author based on the Slovak legislative Framework and from the basic premise that it is not possible to musealise the whole world, this means that he emphasizes the selection of such and such only potential collection items which valorizes a particular museum collection. Duplicate objects as such are not considered, because it does not bring further added value to the collection.

Richard R. Senček

Duplicita zbierkových predmetov

Keď návštevník vkročí do múzea, začne pred ním plynúť príbeh – rozprávanie vitrín a vecí. Je to čisté a zmysluplné čítanie prehľadne usporiadaných zbierkových predmetov. Akvizícia patrí medzi základné múzejné činnosti. Má presne stanovené pravidlá, presnejšie – mala by mať. V praxi sa však často stretávame s dôsledkami skutočnosti, že akvizíčný proces nefunguje tak ako má. Stačí sa pozrieť do depozitárov. V drvivej väčšine múzei by sme našli to, čo ad hoc označíme ako duplicitný predmet. Napríklad: v prírodovedných múzeách sa v zbierkach nachádzajú desiatky vypchatých vtákov jedného druhu, v etnografických sú to kolovrátky alebo remeselné náradie, v archeologických zas kilá črepov a mohli by sme pokračovať.¹

Duplicitu zbierkových predmetov² v múzeách musíme prijať ako fakt. Stala sa súčasťou prakticky všetkých zbierok. Z daného faktu vyplýva niekoľko zásadných otázok:

1. Sú duplicitné zbierkové predmety oprávnenými zbierkovými predmetmi?³

¹ Všetky uvedené príklady pochádzajú z praxe. Autor upozorňuje na jeden extrémny príklad, o ktorom pojednával na inom mieste: SENČEK, R. Richard, ĎURIŠOVÁ, Jarmila. Axiologická degenerácia inštitúcie I. kategórie múzejných zbierkových predmetov. In *Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008: Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Slovenská národná knižnica, Odbor reštaurovania a konzervovania dokumentov. 2008. s. 42-46.

² Autor na základe zaužívanej terminológie, najmä v legislatíve, používa termín zbierkový predmet, ale sa s ním nestotožňuje a uprednostňuje používanie termínu zbierkový objekt. Nestotožnenie vyplýva zo silnej konotácie termínu predmet len k fyzickej, resp. materiálnej povahe, ale predmetom múzejnej zbierkovej intencie sú aj také objekty, ktoré nemajú materiálnu povahu. Autor si je vedomý, že aj Slovenský múzejný zákon 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a jeho rekodifikácia zákon 34/2014 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony definuje zbierkový predmet, aj ako nehmotný predmet. Autor sa však domnieva, že pre muzeologickú teóriu je takéto vymedzenie zavádzajúce a termín objekt je relevantnejší.

³ Problematika duplicitných zbierkových predmetov (ich oprávnenosť, respektíve neoprávnenosť nadobúdania) sa tu ad hoc dotýka vždy len konkrétnej zbierky v múzeu, nie múzea ako celku. Autor pripúšťa duplicitu predmetov v múzeu, avšak nie v zbierke.

Na predchádzajúcu otázku môžeme odpovedať kladne alebo záporne. Ak odpovieme kladne v zásade diskusia môže skočiť. Zo zápornej odpovede však vyplývajú ďalšie otázky:

2. Ako je možné, že ich múzea vo fondoch majú a čo s nimi?
3. Kde hľadať príčiny, že sa duplicitné zbierkové predmety dostávajú do múzejných fondov?
4. Aké opatrenia zaviesť, aby sa i naďalej duplicitné predmety do múzejných fondov nedostávali?

Skôr, ako sa budeme venovať predloženým otázkam, musíme si z muzeologického a filozofického pohľadu ozrejmiť a definovať termín duplicitný zbierkový predmet.⁴ Základnou axiómou je dokumentovaný fenomén, pretože k nemu musí byť vo vzťahu k zbierkovým predmetom preukázaná koherencia. Iba preukázaním tejto koherencie sa z potencionálneho zbierkového predmetu môže stať riadny zbierkový predmet. Preto dokumentovaný fenomén vo vzťahu k múzejnej organizácii môžeme definovať aj takto:

Dokumentovaný fenomén – ide o presne definovaný predmet záujmu múzejnej alebo inej zbierkotvornej inštitúcie vo vzťahu ku skutočnosti. Môže ísť o objekt, fyzický predmet, skutočnosť, informáciu, hodnotu, vlastnosť, alebo jav. (zvyčajne ide o komplex týchto aspektov) Je to osobitá forma zbierkotvornej činnosti.

Ak je stanovený a presne definovaný múzejný dokumentovaný fenomén, zároveň je definovaná aj oblasť potencionálnych zbierkových predmetov. Z týchto potencionálnych predmetov potom múzeum nadobúda do svojich zbierok, po splnení všetkých náležitých pod-

⁴ Autor opätovne upozorňuje na skutočnosť, že právny rámec, z ktorého vychádza, je legislatívna situácia v Slovenskej republike ku dňu písania tohto príspevku (2014 až 1/2 roka 2015).

mienok, t. j. po preukázaní koherencie, riadne zbierkové predmety. Čo sa stane, keď je proces završený a do príslušnej zbierky je zaradený nový predmet? Nastane axiologická evalvácia⁵ zbierky a to je najdôležitejší proces celej múzejnej činnosti a zmysel akvizície ako takej. V systéme zbierky vznikne nová koherencia: nový zbierkový predmet – dokumentovaný fenomén a vznikne systém korelácií a interakcií medzi príslušnými už zaradenými zbierkovými predmetmi. Nastane sieťovanie väzieb. Čím je toto sieťovanie hustejšie a pevnejšie a čím je sieť väčšia, tým hodnotnejšia je celá múzejná zbierka. Na základe predchádzajúcej tézy je možné odvodiť cieľ akvizície.

Cieľ akvizície – prostredníctvom selekcie z potenciálnych zbierkových predmetov vyselektovať také predmety, ktoré svojim zaradením do zbierky ju preukázateľne zhodnotia⁶.

Z definície zároveň vyplýva, že potenciálne predmety, ktoré zbierku nezhodnotia do nej nemajú byť zaradené. V selekčnom procese musia byť vyradené. Žiaľ, reálna prax poukazuje na presný opak. Do zbierok jednotlivých múzeí sú často zaraďované zbierkové predmety, ktoré zbierku ako celok nezhodnocujú vôbec alebo len minimálne, dokonca existujú aj prípady, keď ju axiologicky devalvujú.⁷

Vyplývajúce podmienky selekcie:

1. Potenciálny zbierkový predmet musí byť preukázateľne koherentný s dokumentovaným fenoménom a daná konkrétna koherencia musí byť nová.⁸
2. Potenciálny zbierkový predmet musí s ostatnými riadnymi zbierkovými predmetmi vytvoriť korelácie a interakcie tak, aby aspoň jedna bola nová.⁹

Takto presne definované stanovisko je v praxi udržateľné len veľmi ťažko, pretože pri absolútnych hodnotách nie je možné nájsť dve úplne totožné koherencie, korelácie alebo interakcie pri dvoch rôznych potenciálnych zbierkových predmetoch¹⁰. Na druhej strane, ak by sme trvali na absolútnych hodnotách a každý jeden

potenciálny zbierkový predmet považovali za jedinečný, nutne by sme dospeli k muzealizácii univerza. Takýto stav je možné považovať za ad absurdum, ktorý v konečnej forme neguje sám seba.¹¹ Nie je možné do zbierok zaradiť každý predmet, ani každý taký predmet, ktorý preukáže koherenciu s príslušným dokumentovaným fenoménom. Akvizícia duplicitných predmetov v rámci jednej zbierky predstavuje nezmyselné hromadenie nepotrebných predmetov¹², ktoré možno porovnať iba s individuálnymi zberateľmi s obsedantne kompulzívnou poruchou vo veľmi pokročilom štádiu¹³.

Preto je potrebné aby sa určilo remedium¹⁴, ktoré bude určujúce pre definovanie jedinečných a duplicitných predmetov. Remedium musí byť stanovené pre každú zbierku v každom múzeu samostatne, pretože vyplýva z podstaty dokumentovaného fenoménu a cieľov tejto dokumentácie.¹⁵ Koherencia, korelácie a interakcie, ktoré by potenciálny predmet pri svojom zaradení do zbierky vytvoril, ale ktoré hodnotovo spadajú do stanoveného remedia, sa musia považovať za vhodné, t. j. duplicitné a tým pádom pre zbierku neprinášajú axiologický prínos, zbierka nie je axiologicky evalvovaná.

Axiologický prínos je možné definovať aj takto: ide o evalváciu pôvodnej axiologickej úrovne zbierky na vyššiu úroveň. Môže mať charakter ontologický (nový objekt, kvalitnejší objekt), informačný, teleologický (účelový), dokumentačný, symbolický, normologický a podobne, alebo ich vzájomných kombinácií. Duplicitu je preto potrebné posudzovať komplexne vo vzťahu všetkých charakteristík, nejde len o materiálovú zrodu¹⁶. Prínos – evalváciu je potrebné preukázať a zadokumentovať, inak sa stráca, (to je význam múzejnej dokumentácie).

Predmet, ktorý by bol zaradený do zbierky a nevytváral by žiadnu koherenciu, ani korelácie a interakcie k ostatným zbierkovým

predmetom, zbierku nezhodnocuje a teda do zbierky nepatrí. V selekčnom procese musí byť vyradený. Predmet, ktorý by bol zaradený do zbierky a vytváral by len takú koherenciu k dokumentovanému fenoménu a také korelácie a interakcie, ktoré sú rámci vymedzeného remedia považované za totožné – zbierku tak isto nezhodnocuje, len ju kvantitatívne rozmnožuje a teda do zbierky nepatrí.

Tu je potrebné zdôrazniť význam múzejnej sprievodnej dokumentácie. V nej je zadokumentovaná koherencia, ako aj všetky korelácie a interakcie zbierkového predmetu. Tieto informácie „o živote a pôsobení predmetu v priestore a čase“ vytvárajú účelovú a zmyslovú rovinu, t. j. teleologickú rovinu, ktorá je základnou a najdôležitejšou databázou informácií. Na základe týchto informácií je možné zhodnotiť axiologický prínos, evalváciu ale aj remedium určujúce duplicitu. Táto rovina spája normologický rámec, ktorým je vymedzený príslušný dokumentovaný fenomén s ontologickými vlastnosťami zbierkového predmetu.

Ak vylúčime také predmety, ktoré nevytvárajú dostatočnú koherenciu k dokumentovanému fenoménu¹⁷ zostanú iba dva typy predmetov, ktoré môžeme nadefinovať takto:

Jedinečný zbierkový predmet – ide o taký predmet hmotného alebo nehmotného charakteru, ktorý v koherencii k dokumentovanému fenoménu, v kontexte celej príslušnej zbierky, preukazuje axiologickú evalváciu (preukazuje jednoznačné zhodnotenie zbierkového fondu).¹⁸

Duplicitný zbierkový predmet – ide o taký predmet hmotného alebo nehmotného charakteru, ktorý v koherencii k dokumentovanému fenoménu, v kontexte celej príslušnej zbierky, nepreukazuje axiologickú evalváciu, t. j. je k nej neutrálny alebo ju degraduje a na základe ontologických (najmä fyzických) znakov a charakteristík je ho možné stotožniť s predmetom hmotného alebo nehmotného charakteru, ktorý sa v zbierke už nachádza. Všetky väzby, ktoré vytvára neprekračujú hranice stanoveného remedia už existujúcich zbierkových predmetov.

Situácia v praxi, na rozdiel od pertraktovanej teórie, je diametrálne rozdielna. Depozitáre sú zvyčajne zaplnené duplicitnými alebo veľmi podobnými zbierkovými predmetmi.

⁵ Axiologická evalvácia môže byť akceptovaná iba z kvalitatívneho, ale nie z kvantitatívneho hľadiska.

⁶ Preukázanie koherencie vo vzťahu k dokumentovanému fenoménu je základnou a prvoradou súčasťou selekčného procesu, ale k zhodnoteniu je potrebné zdokumentovať aj jednotlivé korelácie a interakcie medzi zbierkovými predmetmi.

⁷ Zdôrazňujem, že stanovisko sa vzťahuje vždy na konkrétnu akvizíciu do konkrétnej múzejnej zbierky. Múzea môžu nadobudnúť duplicitné zbierkové predmety napríklad do pomocného fondu a rôzne ich využívať, nie však do „primárnej“ zbierky.

⁸ Opätovná t. j. duplicitná koherencia neprináša axiologickú evalváciu a preto daný potenciálny zbierkový predmet nezískava oprávnenosť na zaradenie do zbierky.

⁹ Kopírovanie už existujúcich korelácií a interakcií opätovne neprináša axiologickú evalváciu.

¹⁰ Dva identické predmety v skutočnosti neexistujú.

¹¹ Vytvoril by sa cyklický retazec nekonečnej muzealizácie dokumentovaného fenoménu a dokumentovaným fenoménom.

¹² Téza neodmieta prijímanie duplicitných predmetov do múzea, ale len do zbierky. Múzeum môže prijímať takéto predmety, ak ich potrebuje, má k dispozícii finančné prostriedky a môže ich rôzne využívať.

¹³ Ide o ľudí, ktorí nezmyselne hromadia predmety a zvyčajne obmedzujú seba i svoje okolie. Ide o vážny chorobný stav.

¹⁴ Remedium je ad hoc definované ako povolená odchýlka od absolútnej zhodnosti dvoch koherencií, korelácií alebo interakcií, ktorá je pre danú zbierku považovaná za vhodnú. Autor považuje termín remedium za významovo presnejší ako termín tolerancia, ktorý postihuje omnoho širší významový okruh.

¹⁵ V metaforickom vyjadrení vzťahov v zbierke, ako sieti, je remedium tá vlastnosť, ktorá určuje minimálnu veľkosť ok. Ak by remedium neexistovalo – nemohli by sme hovoriť o sieti, ale „plnom plátne“ t. j. absolútnom zaradení všetkých možných predmetov do zbierky, čo je nezmyselné.

¹⁶ Znamená to, že ak dva fyzicky a materiálno analogické predmety nesú dve rozdielne a obe hodnotné informácie, nejde o duplicitu.

¹⁷ Predmety, ktoré nevytvárajú koherenciu z dokumentovanému fenoménu, nie sú potenciálne zbierkové predmety a preto sa do selekčného procesu nedostanú. V selekčnom procese musia byť vylúčené tak isto predmety, ktoré túto koherenciu nepreukazujú dostatočne.

¹⁸ Ak dva ontologicky (povahovo, bytostne) vhodné predmety obsahujú dve rôzne hodnotné informácie – príbehy – sú oba tieto predmety jedinečné. Nejde teda o duplicitu. Viď analogickú poznámku č. 16.

Príčiny tohto stavu možno hľadať vo viacerých skutočnostiach.

Prvou skupinou skutočností, ktoré viedli k hromadeniu duplicitných zbierkových predmetov vychádzajú z histórie. Vychádzajúc z troch období muzealizácie skutočnosti podľa Marcela Lalkoviča¹⁹ môžeme skonštatovať, že značná časť duplicitných zbierkových predmetov sa do múzeí dostala neodborným prístupom k vedeniu múzejného diela, kde plne absentovali muzeologické poznatky. V prvej fáze „zberateľstva“ sa do múzeí dostalo množstvo duplicitných predmetov, lebo sa odkladalo všetko čo bolo zaujímavé, historické alebo cenné a podobne. Z kauzálneho hľadiska možno skonštatovať, že v tomto období úplne absentovalo definovanie dokumentovaného fenoménu, nemohli preto vzniknúť tak dôležité koherencie. Záťaž tejto historickej fázy sa však nedotýkajú iba duplicitných zbierkových predmetov, ale aj množstva predmetov, ktoré nemajú koherenciu k dokumentovanému fenoménu a teda v zbierke nemajú čo robiť.

V druhom historickom období „múzejného zberateľstva“ sa situácia z určitého pohľadu mení. I keď múzeá začínajú definovať dokumentovaný fenomén, do popredia sa dostávajú vedecké aspekty. Múzejná zbierka je ponímaná, ako zásobáreň vedeckých informácií. Tu sa najmarkantnejšie prejavuje absencia muzeologických poznatkov v praxi. Odborní pracovníci, zvyčajne vysoko kvalifikovaní odborníci v príslušnom vednom odbore nedisponujú muzeologickými poznatkami a skúsenosťami. To má vplyv predovšetkým na selekčný proces, ktorý zlyháva. Zbierky sú vystavané zvyčajne len podľa zamerania a výskumu konkrétneho vedca, pritom sú zvyčajne enormne špecializované a detailné. Z kauzálneho hľadiska ide o absenciu holistického prístupu a remedia.

Posledným obdobím je fáza, keď je múzejná činnosť vykonávaná v súlade s muzeologickými poznatkami. Ide o fázu muzealizácie. V tomto období by sa už duplicitné predmety do zbierok nemali dostávať. Reálna situácia je však iná. Dôvodom je jednak pretrvávajúce starých zažitých, ale nesprávnych prístupov najmä z druhej fázy, nedôsledná alebo nesprávna implementácia muzeologických poznatkov do praxe a to na všetkých normologických úrovniach²⁰ a v neposlednom rade je to úmyselné obchádzanie stanovených pravidiel z rôznych dôvodov.

Múzejní pracovníci sa v praxi často stretávajú so špecifickými prípadmi. Klasickým

prípacom je získanie veľkého súboru, ktorý už z časti obsahuje predmety, ktoré v zbierke už sú a z časti obsahuje nové predmety. V tomto prípade je nutné dodržať selekčné pravidlá a jednotlivé predmety roztriediť a nezaraďovať súbor do zbierok ako celok.²¹ Ďalším príkladom je, keď múzeum má možnosť získať vzácne alebo drahé predmety za výhodných podmienok, ktoré už vlastní. V danom prípade je odpoveď z muzeologického hľadiska jednoznačná. Múzeum tieto predmety sice zakúpiť môže, ale do zbierky ich nemá zaradiť. Ich využitie môže mať iný charakter. Situácia je o to zložitejšia, ak týmto predmetom hrozí bezprostredný zánik. Selekčný proces musí byť precízny a rigoróznym. Podobná situácia je aj pri vlastných zberoch a prevodoch. Vlastný zber napríklad archeologického materiálu tiež musí prejsť selekčným procesom a do zbierky je možné zaradiť iba jedinečné predmety. Komplikovanejšia situácia je pri prevodoch, ktoré sú často stanovené normatívne. I tu však platí, že múzeum musí dbať na to, aby aj všetky interné normy boli stanovené tak, aby boli v súlade s muzeologickou a nie múzejnou či v niektorých prípadoch inou praxou.²²

Špecifickým príkladom sú účelovo viazané financie, ktoré môže múzeum použiť len presne špecifikovaným spôsobom – presne určeným nákupom s podmienkou. Ide o zložitý problém, ktorého podstata je v ekonomickom pozadí financovania múzejných činností. Múzea využívajú financie z rôznych zdrojov. Donátor však môže stanoviť klauzulu, že určené financie budú použité len na nákup zbierkových predmetov a nie inak. Múzeum, ktoré má záujem o predmety obsiahnuté v súbore, ako to bolo uvedené v predchádzajúcom príklade, nemajú na výber. Ak chcú splniť podmienkovú klauzulu donátora, ktorý na nej trvá, musia do zbierkového fondu zaradiť všetky zakúpené predmety. V tomto prípade môže byť východiskom úprava príslušných noriem na jednotlivých úrovniach (zmeny v normologickej rovine), ale črtá sa aj iné východisko.

Situáciu je potrebné riešiť komplexne. V prvom rade aplikovať všetky múzejné zásady, presne definovať príslušný dokumentovaný fenomén konkrétneho múzea, ktorý slúži aj ako štatút príslušnej zbierky. Je potrebné, aby boli presne stanovené selekčné kritériá, pravidla a postupy a to nie len po formálnej stránke, ale najmä

z axiologického hľadiska. Predovšetkým je potrebné čo najpresnejšie stanoviť hranice remedia, ktoré vymedzí duplicitu.²³ Ďalej je potrebné, aby hlavným „dozorcom“ každej zbierky bol človek s príslušným muzeologickým vzdelaním. Iba na základe vecnej diskusie muzeológa (opäť prívukujem, nie múzejníka) a odborného pracovníka – špecialistu je možné stanoviť konkrétne hranice remedia pre daný potencionálny zbierkový predmet a následne preukázať, respektíve nepreukázať axiologickú evalaváciu. V tomto ponímaní je najkontrovernejším prvkom kumulácia funkcií odborného pracovníka a muzeológa. Taktom zaniká možnosť diskusie, ako aj objektívneho posúdenia vecnosti a hodnoty. Rigoróznym dodržiavaním týchto pravidiel sa zamedzí ďalšia kumulácia duplicitných zbierkových predmetov.

Vyvstávajú však ďalšie dve otázky:

- čo s duplicitnými zbierkovými predmetmi, ktoré už sú v zbierkach;
- a či, v zmysle prechádzajúcich stanovísk, vôbec múzeum môže disponovať s duplicitnými predmetmi ako takými.

Na prvú otázku je odpoveď veľmi jednoduchá a kategorická. Duplicitné zbierkové predmety fond nezhodnocujú a tak tam nemajú čo robiť – vyradiť²⁴. Lenže v praktickej rovine narazíme na neprekonateľnú bariéru problémov. Slovenská legislatíva takýto krok neumožňuje a bráni akémukoľvek progresívnemu postupu v danej oblasti.²⁵ A tak múzeám neostáva nič iného, iba naďalej mrhať drahocenné prostriedky na ochranu týchto pre múzeum zbytočných záťaží, ktoré odčerpávajú čas a sily odborným pracovníkom a zaberajú priestor, ktorý by mohol byť venovaný iným, hodnotnejším zbierkovým predmetom. Najhoršie je to z pohľadu ochrany, nakoľko tieto predmety musia byť rovnako zabezpečené a ošetrované, keďže sú v zmysle zákona riadnymi zbierkovými predmetmi. Jediné, čo môžu momentálne múzeá urobiť je správnym aplikovaním muzeologických zásad zabrániť,

¹⁹ Prvotným východiskom pri stanovení remedia môžu byť múzejné a odborové triedniky.

²⁰ Pojem vyradiť autor nestotožňuje s pojmom zlikvidovať, ani s pojmom opustiť múzeum. Daný predmet je potrebné vyradiť len z konkrétnej zbierky.

²¹ Slovenský múzejný zákon 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a jeho rekonštrukcia zákon 34/2014 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony umožňuje vyradiť zbierkové predmety, ktoré nezhodnocujú zbierkový fond len podľa §10 ods. 8 písmena e, za podmienok splnenia ods. 9 a 10 toho istého §. duplicitné predmety je možné vyradiť iba vtedy, ak ich prevzeme iná inštitúcia (múzeum) podľa presne definovaných podmienok. Lenže, ak iné múzeá nemajú záujem o zbytočné nehodnotné predmety, vyradiť sa nedajú.

²² Súbor predmetov je možné zaradiť do zbierky ako jeden celok len vtedy, ak predstavuje jedinečný logický celok (napríklad súprava náradia), ale v tomto prípade je zbierkovým predmetom tento celok, nie každý predmet zvlášť a preto je potrebné sa k nemu takto aj postaviť. Duplicita nastane vtedy, ak je v zbierke zaradený iný zhodný logický celok.

²³ Problém s nekoherentnými normami a internými pravidlami majú predovšetkým tie múzeá, ktoré nemajú vlastnú právnu subjektivitu, ale tvoria súčasť inej inštitúcie, zväčša nemúzejnej.

¹⁹ LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti. In *Museologica Brunensia*. Masarykova univerzita : Brno, 2012, č. 01, s. 18 – 22. ISSN 1805-4722.

²⁰ Ibidem, s. 18 – 22.

aby sa duplicita zbierkových predmetov v ich zbierkach kumulovala.²⁶

Dôležité je, aby sa naozaj prísne a dôsledne stanovené pravidlá dodržiavali. Aj keby nejaké literárne múzeum malo k dispozícii 5 kusov originálnych gutenbergových biblí, do zbierky môže zaradiť len jednu. Ostatné tam nemajú význam. Nie je možné argumentovať ani nesmiernou vzácnosťou a hodnotou týchto kníh, pokiaľ nenesú žiadnu inú hodnotu²⁷ než ako vec sama o sebe, ako koherenciu, korelácie a interakcie, ktoré sú v hraniciach remedia. Čo s takýmito predmetmi?

Daný exponovaný príklad môže poukázať na určité možnosti múzei, ktoré majú k dispozícii, ale ich len zriedka využívajú a zároveň odpovie aj na druhú položenú otázku. Múzeum za určitých, pre neho výhodných okolností môže uchovávať aj predmety, ktoré by boli v zmysle vyššej definície duplicitnými zbierkovými predmetmi, pokiaľ by boli zaradené do zbierky. S týmito predmetmi môže disponovať de facto ľubovoľne, v zmysle zákona tak, ako s každým iným majetkom. Môže ich spravovať v pomocnom fonde, alebo inak. Dôležité je, že tieto predmety môže aj voľnejšie využívať. Ak pomyselné múzeum, ktoré vlastní 5 vzácných duplicitných kníh jednu zaradiť do zbierky (tú najkvalitnejšiu), druhú môže sprístupniť verejnosti na štúdium (čím by určite pritiahol nemalý záujem) a ďalšie vymeniť za iné hodnotné potencionálne zbierkové predmety, alebo prediť a tak získať finančné prostriedky napríklad na zabezpečenie prvej knihy, prípadne jeden exemplár používať len na výstavné účely²⁸. Čiže múzeum sa nemusí automaticky zbaviť duplicitných predmetov, pokiaľ ich vie zmysluplne využiť. V určitých prípadoch sú duplicitné predmety vítané. Napríklad pri numizmatických expozíciách dve rovnaké mince umožnia, aj v klasickej vitríne, vidieť návštevníkovi reverz a averz naraz. Avšak stále je potrebné mať na zreteli, že z muzeologického hľadiska nemôže ísť o dva vzájomne duplicitné zbierkové predmety, ale o jeden zbierkový predmet a jeden

povedzme pomocný predmet evidovaný iným spôsobom.

Existuje ešte jeden špecifický prípad, keď múzeum celkom účelovo získava duplicitný predmet s cieľom jeho zaradenia do zbierky. Je to vtedy, keď sa v zbierke nachádza určitý predmet, avšak jeho ontologické vlastnosti (fyzický alebo výpovedný stav) je na nižšej úrovni než novo získaný predmet. Ak múzeum má možnosť nahradiť ho kvalitnejším predmetom je potrebné, aby tak učinilo. Nejde však o zaradenie duplicitného predmetu do zbierky, ale o jeho výmenu. Pritom informačnú hodnotu prvého predmetu stále zachováva sprievodná múzejná dokumentácia, do ktorej sa doplnia prípadné informácie o novom predmete. Analogicky sa postupuje aj pri získaní informácií o potencionálne duplicitných zbierkových predmetoch. Múzeum ich, pokiaľ je to opodstatnené, zaznamená v inejnej sprievodnej dokumentácii, ale samotný predmet do zbierky nezaraďuje. Žiaľ legislatíva²⁹, podobne ako v prípade vyradenia duplicitných zbierkových predmetov, ani výmenu nepozná a neumožňuje. A tak pokiaľ múzeá majú takúto možnosť, robia to povedzme na čierno, čo rozhodne nie je možné považovať za správne, avšak je to jediná logická cesta. Druhá možnosť je ignorovať takéto možnosti, čiže nevyužívať možnosť ontologicko-kvalitatívneho zhodnocovania zbierky alebo vytváranie ďalších nezmyselných duplicit. Obe tieto možnosti sú z muzeologického hľadiska neakceptovateľné.

Záver

Mnoho múzei ma vo svojich zbierkach duplicitné predmety, ktoré nijakým spôsobom nezhodnocujú zbierku a nedajú sa ani inak využiť. Ide o mŕtve predmety, ktoré pozvoľna degradujú a odčerpávajú drahocenné prostriedky, ľudské kapacity, priestor i čas, ktoré potom chýbajú tým zbierkovým predmetom, ktoré hodnotu do múzea prinášajú. Súčasná legislatíva však takýto stav nepripúšťa (čo je nedomyšlené) a múzejníkom úplne zväzuje ruky, ak aj majú snahu problém riešiť. Zo záťaží z minulosti sa stávajú strašiaky budúcnosti. Musí sa vytvoriť legislatívny priestor, aby múzeá mohli revidovať svoj zbierkový fond. Pri ňom musí existovať možnosť vyradiť duplicitné zbierkové predmety a tiež musí byť vytvorený priestor pre ontologicko-kvalitatívnu výmenu jednotlivých predmetov v zbierkach. Múzejné zbierkotvorné inštitúty sú vytvorené a sú schopné riešiť tieto problémy tak, aby bola duplicita odhalená na základe muzeologických poznatkov, chýbajú len potrebné legislatívne rámce. Duplicitné zbierkové predmety v múzeách nemajú čo

hľadať. Zbierku nezhodnocujú, ale degradujú, v najlepšom možnom prípade tým, že iba zaberajú priestor v depozitároch.

Použitá literatúra:

- BAUDRILLARD, Jean. The system of collecting. In: ELSNER, John., CARDINAL, Roger. (eds.) *The Cultures of Collecting*, CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS: Harvard university press. 1994. s. 7 - 24.
- BELK, W. Russell. *Collecting in a Consumer Society (Collecting Cultures)*. Routledge Chapman & Hall: 1995. 198 s. ISBN 0415258480
- ELSNER, John., CARDINAL, Roger. (eds.) *The Cultures of Collecting*, CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS: Harvard university press. 1994.
- HERČKO, Ivan. *Zberateľstvo minerálov a ich múzejná prezentácia*. Banská Štiavnica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ústav teórie a dejín vied. 2002. s. 189. ISBN 80-8055-615-6
- LALKOVIČ, Marcel. Múzeum – dynamický prvok spoločnosti – jeho úskalia a perspektívy. In: *Múzeum a muzeológia*. Zborník z konferencie. Banská Bystrica: 2009, s. 23. ISBN 978-80-8083-596-5
- LALKOVIČ, Marcel. O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti. In: *Museologica Brunensia*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, č. 01, s. 18 – 22. ISSN 1805-4722
- PEARCE, Susan M. *On Collecting: An Investigation into Collecting in the European Tradition*, London: Routledge, 1995. 440 s. ISBN: 0-415-07561-0
- SENČEK, R. Richard., ĎURIŠOVÁ, Jarmila. Axiologická degenerácia inštitúcie I. kategórie múzejných zbierkových predmetov. In: *Ochrana a využívanie kultúrneho dedičstva 2008: Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Vydala: Slovenská národná knižnica, Odbor reštaurovania a konzervovania dokumentov. 2008. s. 42 – 46. ISBN 978-80-89301-33-1
- STRÁNSKY, Z. Zbýnek. *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita. 2005. 320 s. ISBN 80-210-3861-6
- STRÁNSKY, Z. Zbýnek. 2001. Muzealizace v kontextu ekologickej a kultúrnej krízy. In.: *Museologica II/2001*. Banská Štiavnica: Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Fakulta prírodných vied, Katedra ekomuzeológie. 2001. s. 206 - 213.
- WALDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum. 1999. 482 s. ISBN 80-8060-015-5

PhDr. RNDR. Richard R. Senček, PhD.
(*1973)

Študoval na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici ekomuzeológiu a environmentálnu výchovu, Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre kultúrne vedy a na Univerzite Komenského v Bratislave históriu – slovenské dejiny.

Pôsobí v Poštovom múzeu Slovenskej pošty, a. s. v Banskej Bystrici ako odborný kurátor zbierky tuzemských známk a zbierky zahraničných známk. Vedecky sa venuje teórii zbierok individuálnych i kolektívnych foriem zbierkotvornej činnosti, štúdiu procesu muzealizácie a globálnym múzejným aspektom.

²⁶ Na tomto mieste je potrebné upozorniť na skutočnosť, že český legislatívny rámec je voči tejto problematike podstatne lepšie vybavený. Hypoteticky, keby obe krajiny rozhodli o úplnej opodstatnenosti tejto kritiky a pristúpili k riešeniu, zákonný rámec Českej republiky si sa vyradením duplicit poradil elegantne a bez väčších problémov, ale slovenský legislatívny rámec by takéto riešenie neumožnil. Museli by sa rekonfigurovať viaceré základné múzejné normy. I v tomto je badateľné, že slovenská múzejná legislatíva, minimálne v predmetnom ohlade, výrazne zaostáva za českou múzejnou legislatívou.

²⁷ Dôležité je neposudzovať duplicitu len na základe vonkajších znakov predmetu, ale aj na základe informácií, ktoré tento predmet nesie. V prípade, že dve biblie nesú dva rozdielne súbory mimoriadne hodnotných informácií, ktoré nie sú prenosné, je potrebné považovať oba predmety za jedinečné. Rozhodnutie o tom stanovuje remedium.

²⁸ Ide o teoretický návrh. V praxi je potrebné postupovať v zmysle platnej legislatívy príslušnej krajiny.

²⁹ Autor pri posudzovaní legislatívnych noriem vychádza zo slovenskej právnej situácie.